

BÖLÜM 12

SAĞLIK OKURYAZARLIĞI ve KANSER TARAMALARI

Onur ACAR¹

SAĞLIK OKURYAZARLIĞI

Sağlık okuryazarlığı sağlık bağlamında okuryazarlık becerilerinin kazanımını belirleyen bir kavramdır. Sağlık okuryazarlığı kavramı aracılığıyla sağlık alanında okuryazar olmanın temel özellikleri olan okuma, yazma, sözlü iletişimde bulunma ve temel matematik kavramlarını kullanma gibi birçok işlevde kişilerin yetkinlik kazanması amaçlanmaktadır (1).

Toplumdaki bireylerin sağlığının geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan sağlık okuryazarlığı son elli yıldır gündemde olan ve kavramsal çerçevesi genişletilen bir alandır. Kronolojik olarak, sağlık okuryazarlığı ilk olarak Scott K. Simonds tarafından 1974 yılında yazılan Sosyal politika olarak sağlık eğitimi isimli makalede geçmektedir. Simonds, sağlık eğitiminin genişletilmesini savunmuş ve bu kapsamda anaokulundan lise eğitimine kadar sağlık okuryazarlığının standartlarının oluşturulmasını önermiştir (2).

Simonds'un standartlarını oluşturmasını istediği sağlık okuryazarlığı günümüze kadar birçok farklı şekilde tanımlanmış ve kavramsal çerçevesini genişletmiştir. Sağlık okuryazarlığı DSÖ tarafından "Sağlığın korunması ve sürdürülmesi için bir bireyin sağlık bilgisine ulaşma, anlama ve kullanma becerisi" olarak tanımlanmaktadır (3,4). Ratzan ve Parker'a göre sağlık okuryazarlığı "Bireylerin uygun sağlık kararlarını vermek için gereken temel sağlık bilgilerini ve hizmetlerini elde etme, işleme ve anlama kapasitesine sahip olma derecesi" olarak tanımlanmıştır (5). Sağlık Bakanlığı tarafından ise sağlık okuryazarlığı "Bireylerin, iyi sağlığı teşvik edecek ve sürdüreceği şekilde bilgiye erişme, bilgiyi anlama ve bilgiyi kullanma becerisi ve motivasyonunu belirleyen bilişsel ve sosyal becerileri temsil eder" şeklinde tanımlanmıştır (6).

Bireylerin sağlıkla ilgili verilen tüm hizmetlere erişim ve etkin katılımı için önemli bir unsur olarak görülen sağlık okuryazarlığı kavramı, son yıllarda organizasyonel seviyede de ele alınmaktadır. Örgütsel sağlık okuryazarlığı "Kuruluşların

¹ Uzm. Dr. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı dronuracar@yandex.com

Bu çerçevede bütün sağlık hizmetleri gibi verilen kanser tarama hizmetlerinin de başarıya ulaşabilmesi için yapılacak halk sağlığı çalışmalarıyla sağlık okuryazarlık düzeyinin yeterli seviyeye çıkarılması sağlanmalıdır. Sağlık okuryazarlığı alanındaki yapılan çalışmaların ve uygulamaların bireyleri hangi yetkinliği kazandıracığı konusunda amaç ve kapsamlar net ve güncel ihtiyaçlara uygun olmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Rudd, E.R., Anderson, J.E., Oppenheimer, S.C., Rosenfeld, L.E., Mandic, C.G. (2008). Health Literacy. Wallece, R.B. Wallace/Maxcy-Rosenau-Last Public Health & Preventive Medicine (15th ed., pp. 1035-39). New York: McGraw-Hill.
2. Simonds, S. K. (1974). Health Education as Social Policy. Health Education Monographs, 2(1_suppl), 1–10. <https://doi.org/10.1177/10901981740020S102>
3. WHO. Regional Office for Europe Sixty-second session, Malta, 10-13 September 2012. (03.02.2021 tarihinde https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/169803/RC62wd09-Eng.pdf)
4. WHO. The world health report 1998- Life in the 21st century: A vision for all. (03.02.2021 tarihinde <https://www.who.int/whr/1998/en/>)
5. Institute of Medicine of the National Academies. (2004). Health Literacy. Washington, DC: The National Academies Press.
6. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Mdrlğ. (2011). Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Szlğ. Bakanlık yayın no: 814. Ankara. (01.02.2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/64546/978;jsessionid=-68D66E02F1C4CCA289F2C48319AF5723?sequence=3>)
7. Health.gov.(2020). History of Health Literacy Definitions. (03.02.2021 tarihinde <https://health.gov/our-work/healthy-people/healthy-people-2030/health-literacy-healthy-people-2030/history-health-literacy-definitions>)
8. Institute of Medicine. (2004).Health Literacy: A Prescription to End Confusion. Washington, DC: The National Academies Press.
9. Rudd, R.E., Kirsch, I., Yamamoto, K. (2004). Literacy and Health in America. Princeton, NJ: Educational Testing Services.
10. Berkman, N. D., Sheridan, S. L., Donahue, K. E., Halpern, D. J., Viera, A., Crotty, K., Holland, A., Brasure, M., Lohr, K. N., Harden, E., Tant, E., Wallace, I., & Viswanathan, M. (2011). Health literacy interventions and outcomes: an updated systematic review. *Evidence report/technology assessment*, (199), 1–941.
11. T.C. Sağlık Bakanlığı. (2006). Türkiye Sağlık Okuryazarlığı lekleri Gvenilirlik ve Geerlilik alışması. (Ed:Okuy & Abacıgil) Yayın no: 1025. Ankara.
12. Cancer.org. (2021). Global Cancer Facts & Figures. (03.02.2021 tarihinde <https://www.cancer.org/research/cancer-facts-statistics/global.html#:~:text=According%20to%20estimates%20from%20the,9.5%20million%20cancer%20deaths%20worldwide.>)
13. WHO.Turkey:CancerCountryProfile2020. (03.02.2021 tarihinde https://www.who.int/cancer/country-profiles/TUR_2020.pdf?ua=1)
14. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı.

- (2017). Kanser Taramaları. (03.02.2021 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-taramalari>)
15. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı. (2017). Meme Kanseri Tarama Programı Ulusal Standartları. (03.02.2021 tarihinde <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-tarama-standartlari/listesi/meme-kanseri-tarama-program%C4%B1-ulusal-standartlar%C4%B1.html>)
  16. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kanser Dairesi Başkanlığı. (2006). Türkiye Kanser Kontrol Planı. Ankara.
  17. T.C. Sağlık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Sağlık Bakanlığı Faaliyet Raporu:2019. Ankara. (19.02.2021 tarihinde <https://sgb.saglik.gov.tr/TR,60674/strategik-yonetim.html>)
  18. Zafer, E., Tanrıku, P., Atakul, T., Ömürlü, I. K., & Yüksel, H. (2017). Status and awareness of cervical, breast, and colon cancer screening in a Turkish city. *European journal of gynaecological oncology*, 38(3), 391–397.
  19. Gulden, G., Memnun, S., Ayse, K., Aygul, A., & Gulcin, A. (2012). Breast, cervical, and colorectal cancer screening status of a group of Turkish women. *Asian Pacific journal of cancer prevention : APJCP*, 13(9), 4273–4279. <https://doi.org/10.7314/apjcp.2012.13.9.4273>
  20. Altun, Y. Kadınların Kanser Taramalarına Katılımını Etkileyen Faktörler. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 2020; 14(2): 210-215.
  21. Bulduk S , Dincer Y , Usta E . Identification of Colorectal Cancer Risks of Individuals Aged over Fifty and Their Beliefs towards Having Fecal Occult Blood Test. *Konuralp Medical Journal*. 2017; 9(3): 264-273.
  22. Goto, E., Ishikawa, H., Okuhara, T., Kiuchi, T. (2018). Relationship between Health Literacy and Adherence to Recommendations to Undergo Cancer Screening and Health-Related Behaviors among Insured Women in Japan. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 19(12), 3409-3413. doi: 10.31557/APJCP.2018.19.12.3409
  23. Rutan, M. C., Sammon, J. D., Nguyen, D. D., Kilbridge, K. L., Herzog, P., & Trinh, Q. D. (2021). The Relationship Between Health Literacy and Nonrecommended Cancer Screening. *American journal of preventive medicine*, 60(2), e69–e72. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2020.08.018>
  24. Han, H. R., Song, Y., Kim, M., Hedlin, H. K., Kim, K., Ben Lee, H., & Roter, D. (2017). Breast and Cervical Cancer Screening Literacy Among Korean American Women: A Community Health Worker-Led Intervention. *American journal of public health*, 107(1), 159–165. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2016.303522>
  25. Davis, T. C., Morris, J., Rademaker, A., Ferguson, L. A., & Arnold, C. L. (2017). Barriers and Facilitators to Colorectal Cancer Screening Among Rural Women in Community Clinics by Health Literacy. *Journal of women's health, issues & care*, 6(6), 1000292. <https://doi.org/10.4172/2325-9795.1000292>
  26. Kendir, C , Kartal, M . (2019). Health literacy levels affect breast cancer knowledge and screening attitudes of women in Turkey: A descriptive study . *Turkish Journal of Public Health* , 17 (2) , 183-194 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjph/issue/48212/420151>

27. Horshauge, P. M., Gabel, P., Larsen, M. B., Kirkegaard, P., Edwards, A., & Andersen, B. (2020). The association between health literacy and colorectal cancer screening uptake in a publicly funded screening program in Denmark: Cross-sectional study. *Preventive medicine reports*, 19, 101132. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2020.101132>
28. Almutairi, K. M., Alonazi, W. B., Alodhayani, A., Vinluan, J. M., Ahmad, M., Alhurishi, S. A., Alsadhan, N., Alsalem, M. M., Alotaibi, N. E., & Alaqeel, A. M. (2018). A Cross-Sectional Assessment of Literacy and Awareness, Attitudes, and Beliefs About Colorectal Cancer and Its Screening in Riyadh Region. *Journal of cancer education : the official journal of the American Association for Cancer Education*, 33(3), 660–667. <https://doi.org/10.1007/s13187-016-1129-8>
29. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi. (2015). Sağlık Okuryazarlığı. (Ed:Yıldırım,F.&Keser,A)Ankara.(05.02.2021tarihinde <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/10793/Sa%C4%9F1%C4%B1k%20Okuryazarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)